

VESTIGII FEUDALE DE LA RÎMNICU VILCEA

ELENA BUSUIOC

În cadrul eforturilor pe care specialiștii în arheologia orinduirii feudale, le fac în ultimele decenii, atât în țara noastră cât și în străinătate, de a adînci cunoașterea părților constitutive ale orașului medieval, deși cercetările întreprinse pînă acum la Rîmnicu Vilcea sînt restrînse ca volum, ele pot fi considerate drept un început cel puțin promițător. Casa de lîrgoveț asupra căreia ne vom referi în paginile ce urmează este, firește, una din acele părți numeroase — majoritatea dintre ele necunoscute — din care se compunea orașul amintit în documente începînd cu secolul al XIV-lea¹.

Resturile locuinței au fost descoperite în parcul din centrul orașului, în vecinătatea bisericii Buna Vestire, ctitorie a domnitorului Mircea Ciobanul (1545—1552 ; 1553—1554 ; 1558—1559). În săpătură, complexul se prezenta sub forma unei gropi rectangulare cu dimensiunile de 6,25×5 m, reprezentînd o pivniță. Pe fundul pivniței — situat la adîncimea de 2,90 m se afla un strat de chirpic, gros de 0,50—0,80 m, provenind de la nivelul superior al construcției și care s-a prăbușit în urma unui incendiu. Intervențiile moderne de deasupra umplerii erau separate de aceasta printr-o lentilă de lut galben nisipos.

La adîncimea la care s-a delimitat în întregime, groapa pivniței a fost săpată o bună parte în pietriș, astfel că pe laturile de nord, sud și vest limitele pivniței coincideau cu limita gropii săpate în pietriș. Pe latura de est s-a observat însă că groapa pivniței a tăiat un strat de locuire mai vechi în cuprinsul căruia s-au găsit materiale ceramice și o monedă de la Carol Robert (1308—1342).

Pe fundul gropii săpate, în lungul laturilor a fost așezat, într-un șanț, un șir din cîte două pietre de gresie puse una peste alta. Pe acest pat de piatră, necesar dată fiind instabilitatea pietrișului în care era adîncit fundul pivniței, au fost așezate birnele-talpă de lemn de stejar late de 0,30—0,40 m și groase de cca 0,20—0,25 m. Ele s-au observat pe toate laturile sub forma de fragmente de lemn carbonizat, talpa de pe latura de est, de asemenea puternic arsă, fiind păstrată aproape în întregime. Pe două laturi s-a observat clar prezența unor pari verticali așezați unul lîngă altul în spatele tăpii ; aceștia se sprijineau pe ace-

lași pat de pietre din șanțul în care s-a fixat cadrul tălpii. La colțuri s-au găsit câte patru și cinci pietre îngrămădite care vor fi avut rostul să facă mai solidă fixarea parilor de colț verticali. Malurile pivniței fiind prăbușite pînă la limita fundației, nu s-a putut observa alt detaliu referitor la amenajarea pereților pivniței. Prezența tălpilor și a parilor verticali fac dovada, însă, că interiorul pivniței a fost căptușit cu loasbe sau cu scînduri².

Podeaua pivniței era amenajată din lut galben-verzui, așternut peste prundiș, în strat gros de 0,15 m și bine bătătorit. În privința accesului în pivniță, nu s-a observat nici un indiciu pe vreuna din laturi.

Dacă în ceea ce privește pivnița s-au putut face cele câteva observații privind tehnica de construcție, pentru partea superioară indiciile au fost cu totul sărace. Nici aspectul pe care l-a avut masa de chirpic prăbușit, nici cele două-trei urme de birne de lemn carbonizate găsite pe podeaua pivniței nu ne ajută să avansăm considerații cu privire la chipul în care a fost construit și organizat nivelul superior al construcției. Pretutîndeni chirpicul a fost degajat de pe podea, nicăieri negăsindu-se vreun fragment de chirpic legat de podea, fapt care arată că acesta s-a prăbușit de sus. S-au găsit fragmente mari de chirpic cu urme de pari, altele provenind de la colțuri de pereți. Împreună cu acestea, risipite în întreaga suprafață a pivniței, s-au găsit bucăți de chirpic în care erau încastrate cahle și care proveneau de la o sobă, prăbușită și ea de la nivelul superior. Cît privește locuința propriu-zisă considerăm pe baza indiciilor de mai sus, că era ridicată din schelet de lemn cu lipitură de pămînt³.

În ceea ce privește materialul arheologic descoperit în umplutura din cuprinsul pivniței, și asupra căruia vom mai reveni, o importanță deosebită prezintă resturile sobei de cahle-oală, deja amintită.

Cahlele — găsite în stare fragmentară, puține dintre ele au putut fi recoltate întregi ori au fost reîntregite — sînt lucrate la roată și au forma unor oale-borcan cu gura deschisă, fie circulară, fie cu trei sau cu patru lobi; altele sînt în formă de cupe tronconice și de mici pahare. În afară de cahle, în dărîmătura de chirpic din pivniță s-au găsit și alte resturi care provin de asemenea de la sobă. Este vorba de câteva fragmente de chirpic groase de 2—3 cm care la reconstituire alcătuiau o formă de calotă; ele pot fi puse în legătură cu „acoperișul” sobei. Alte câteva fragmente, după forma care o au, provin de la cornișa sobei; modelate din lut, avînd aceeași compoziție cu cel folosit la pereții sobei, acestea au forma unor bare quasi-dreptunghiulare avînd la partea superioară, la intervale de cîte treisprezece-patrusprezece centimetri, cîte o prelungire de formă paralelipipedică, asemănătoare unor mici „crenele”. Considerăm că tot de la sobă provin și cele nouă sau zece cărămizi, avînd dimensiunile de 10×13×4 cm și care vor fi servit la amenajarea vetrei acesteia.

În funcție de elementele prezentate socotim că soba din locuința de la Rîmnicu Vîlcea, construită din pomosteală de lut cu nisip, pleavă și granule fine de calcar, se compunea dintr-un corp de formă cubică ce alcătuia camera de foc propriu-zisă; aceasta se sprijinea pe un soclu de lut și avea în interior vatră de cărămidă⁴. Deasupra camerei de foc, soba se continua cu o formă poligonală, puțin mai restrînsă ca plan

față de primul corp. Pereții sobei au fost construiți în întregime din șiruri de cahle prinse cu lipitură groasă de lut între ele. Adâncimile diferite ale corpului cahlelor au avut desigur rațiuni funcționale și constructive; în același sens trebuie explicată și folosirea unor vălătuci de pomosteală de lut cu care unele dintre cahle au fost infundate. Astfel de vălătuci care păstrează întocmai forma interiorului unor cahle-borcan cu deschidera circulară s-au găsit cu prilejul degajării complexului, precum și cahle având interiorul plin⁵ cu același lut folosit la construcția sobei. Pe baza a numeroase fragmente păstrate din pereții sobei s-au putut face observații sigure cu privire la modul de construcție al acestuia. S-a stabilit astfel, cu certitudine faptul că în secțiune orizontală peretele sobei era alcătuit din două șiruri de cahle dispuse unul în continuarea celuilalt: șirul interior era format din cahle care intrau în întregime în grosimea peretelui; în fața acestuia urma cel de-al doilea șir de cahle ale căror deschideri se conturau la suprafața sobei. Întotdeauna, un strat gros de lipitură proteja, de contactul direct cu focul, spatele cahlelor din primul șir (cel interior). Dată fiind dimensiunea de 25 centimetri, păstrată, a unora dintre fragmente și care prezintă clar indiciul că sînt incomplete, s-a stabilit că pereții sobei au avut o grosime de aproximativ 30 centimetri.

În afară de aranjamentul cahlelor prin care se urmărea, în primul rînd, scopul practic — constructiv și funcțional — s-a avut în vedere și aspectul estetic, astfel că spațiile dintre deschiderile cahlelor erau marcate printr-un fel de „ciubuce” unghiulare în relief modelate din lutul aflat între rosturile vizibile ale cahlelor.

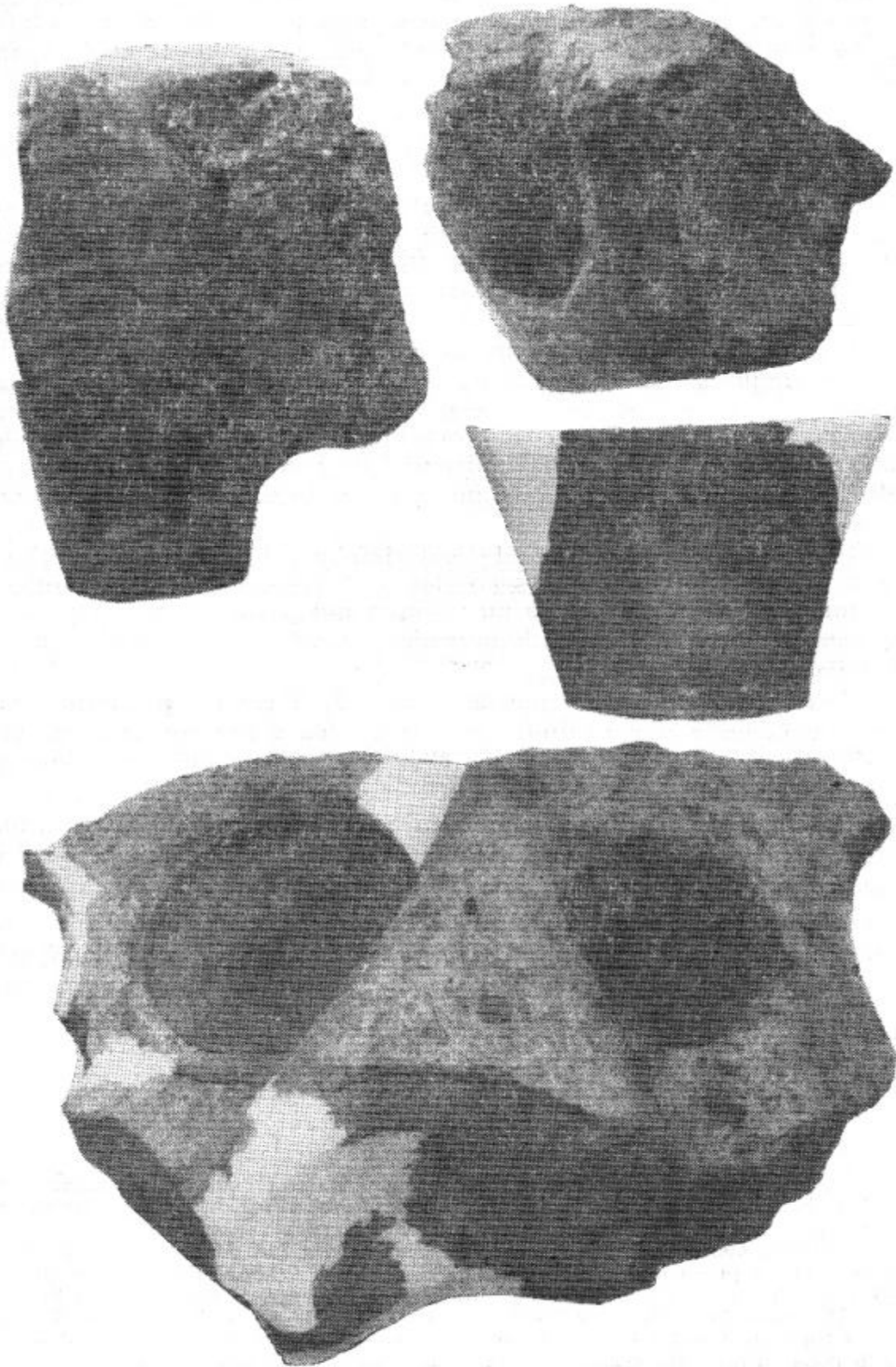
Acoperișul de aspect arhaizant — realizat dintr-o boltă în formă de calotă bordată la margini cu o „cornișă crenelată”, ambele modelate din lut — încheia ultima parte a sobei.

În sfîrșit, faptul că unele fragmente din suprafața sobei păstrează clar, sub forma a două-trei pojghițe, o lipitură fină de culoare alb-gălbuie ca și urmele de vopsea roșie observate pe marginile unora dintre cahle arată că soba a fost zugrăvită; foarte probabil, suprafețele de lut erau acoperite cu grund de culoare alb-gălbuie, în contrast, ușor, cu care se desena decorul geometric de culoare roșie realizat de contururile diverse ale formelor ceramice, dînd, în final, întregii construcții un efect armonios, plin de vibrație.

Soba de la Rîmnicu Vilcea se înrudește ca tip cu sobele de cahle-oală datînd din secolul al XIV-lea descoperite în reședința bogdăneștilor de la Cuhea⁶. Pe de altă parte, descoperirile din ultima vreme atestă prezența sobelor de cahle-oală, databile în secolul al XV-lea, în Cetalea Poenari⁷, la Tîrgoviște⁸ și Cotmeana⁹.

Ținînd seama că unele dintre cahle au pe margini dungi de vopsea roșie, atare decor fiind o caracteristică a ceramicii de uz comun din secolul al XIV-lea și al XV-lea din Țara Românească¹⁰, se poate afirma că astfel de produse destinate construirii sobelor erau confecționate de olarii locali; un centru producător de ceramica decorată cu vopsea roșie și de cahle de sobe pare să fi activat la Curtea de Argeș, după cum o indică unele descoperiri de acolo¹¹.

În afara teritoriului țării, analogii apropiate găsim cu sobele de cahle-oale de la curțile regale, mănăstiri și case de orășeni bogați

Chale de sobă descoperite în parcul oraşului Rm. Vilcea.

datînd din a doua jumătate a secolului al XIV-lea din regatul vecin al Ungariei¹². Cahle-oală s-au găsit în casa regală a cetății de la Pesta și ele datează din secolul al XV-lea. Cele mai apropiate analogii pentru soba de la Rîmnicu Vilcea se întîlnesc însă în Iugoslavia¹³.

*
* * *

În afara resturilor sobei, cu prilejul degajării prăbușirii din cuprinsul pivniței, s-au mai găsit și alte materiale arheologice: ceramică de uz casnic, puține fragmente smălțuite, numeroase cuie cu floarca lată și altele mici, peste 60 de lame de cuțit, cîteva inele, vîrfuri de săgeți, rozete de pînteni.

Risipite în aceeași prăbușire de chirpic s-au găsit peste o sută de monede ungurești de aramă *quartingi*, care au circulat între anii 1430 și 1437¹⁴, în marea lor majoritate fiind puternic arse de pe urma unui puternic incendiu care a distrus locuința. În sfîrșit, adăugăm prezența unei monede de argint de la Sigismund de Luxemburg care a circulat între 1427 și 1437 și care făcea, probabil, parte din același tezaur, precum și a unui sigiliu de plumb.

În funcție de caracteristicile materialelor arheologice locuința datează din prima jumătate a secolului al XV-lea. Este foarte probabil ca momentul distrugerii ei să nu fie prea îndepărtat de limita cronologică superioară a tezaurului de monede — anul 1437 — ținînd seama de unitatea acestuia.

Avînd în vedere numeroasele obiecte de fier, ca și prezența tezaurului de monede și a sigiliului se poate avansa ipoteza că locuința a aparținut unui orășan care se îndeletnicea cu schimbul de mărfuri, foarte posibil găsindu-se antrenat în comerțul cu orașele ardelenice.

Descoperirea locuinței cu pivnița de la Rîmnicu Vilcea contribuie la lărgirea cunoștințelor noastre asupra arhitecturii medievale din Țara Românească reprezentată de construcțiile de lemn, domeniu cu privire la care informațiile scrise ca și mărturiile materiale sînt, în general, sărace. În felul acesta ca vine ca o modestă contribuție să îmbogățească cunoștințele noastre cu privire specială la cultura medievală urbană din Țara Românească.

NOTE

¹ D I R veacul XIII, XIV și XV, B. Țara Românească (1247—1500) București, 1953, p. 44; Documenta Romania Historica, B. Țara Românească, vol. I, București, 1966 p. 28—29.

² Pivniță construită într-o tehnică asemănătoare a fost descoperită la Tirgșor și ea datează din prima jumătate a secolului al XV-lea. Cf. Materiale, VI, 1959, p. 742—743. Locuințe cu pivnițe din aceeași vreme se documentează arheologic la Suceava. Vezi Materiale, IV, 1957, p. 249—251; V, 1959, p. 599—604 și VI, 1959, p. 679—687.

³ Unii cercetători fac distincție între acest gen de construcție și cele de paiantă. Cf. Radu Popa, O casă domnească din secolul al XV-lea lângă cetatea Sucevei, SCIV, 20, 1969, 1, p. 44.

⁴ O platformă de cărămizi menită să susțină o sobă este semnalată în turnul nord-estic al cetății Poenari. Cf. Gh. I. Cantacuzino, *Cetatea Poenari*, SCIV, 22, 1971, 2, p. 276.

⁵ Folosirea unor cahle cu interiorul umplut cu lut a fost semnalată la noi, prima dată într-o reședință feudală, de la Suslănești, databilă în secolul XV. Cf. Dinu V. Rosetti, BME, 41, 1972, p. 36, fig. 8—10. Descoperirile de la Râmnicu Vlcea aduc dovada materială certă că umplerea cu lut a unor cahle se folosea cu scopuri atât funcționale cât și constructive, infirmând opinia unor cercetători care consideră o atare folosire ciudată și nefuncțională. Cf. Radu Popa, *O sobă cu cahle-oală din secolul XIV la Cuhea — Maramureș*, SCIV, 24, 1973, 4, p. 67 în notă.

⁶ Popa Radu, *Ibidem*, p. 671—679.

⁷ Gh. I. Cantacuzino, *ibidem*, p. 282—283, fig. 13/8—23.

⁸ N. Constantinescu, *Contribuții arheologice asupra curții domnești din Tîrgoviște (secolele XIV—VII)*, SCIV, XV, 1964, 2, p. 235.

⁹ Informații primite de la Lia Bătrina și de la Adrian Bătrina autorii săpăturilor de aici, cărora le aducem mulțumirile noastre colegiale pe această cale.

¹⁰ Cf. Elena Busuioc și Dumitru Vilceanu, *Ceramica din așezarea medievală de la Basarabi — Calafat (sec. al XIV-lea)*, SCIVA, 27, 1976, 4, p. 495—516.

¹¹ *Ibidem*, p. 509.

¹² Astfel de sobe de lut cu corpul de formă cilindrică în care sînt incastrate șiruri de cahle-oală (*topfkacheln*) și cu calotă sferică în partea superioară se află reprezentate pe stampe elvețiene din secolul al XVI-lea dar care redau caractere heraldice mult mai vechi, din secolul al XIV-lea. Ele sînt semnalate de Holl Imre în studiul său amplu și documentat asupra sobelor de cahle medievale din Ungaria: *Középkori kályhacsempék magyarországon*, I, 1958 (*Mittelalterliche offenkacheln in Ungarn*) extras p. 211—212, fig. 1 și fig. 2 și p. 279.

Vezi de asemenea lucrarea fundamentală privind instalațiile de încălzit în evul mediu de Rosemarie Franz, *Der Kachelofen Entstehung und kunstgeschichtliche Entwicklung vom Mittelalter bis zum Ausgang des Klassizismus*, Graz, 1969, p. 12—21 și fig. 4, 6—7 și 11.

¹³ Rosemarie Franz, *op. cit.*, p. 8—22. Vezi și Gordana Marianovici Vyjovici, *La maison de la seconde moitié du XVIIe siècle détournée dans le faubourg fortifié de la ville de Belgrade*, Godisniak grada Beograd, XX, 1973, p. 201—228.

¹⁴ Identificările au fost făcute la cabinetul de numismatică de la Academia R. S. România de către E. Isăcescu, cărora îi aducem pe această cale mulțumirile noastre. Se corectează astfel interpretarea eronată dată acestor monede în cronica de săpături arheologice pe anul 1969 publicată în SCIV, 21, 1970, 3, p. 515.